

Oroitzapenezko ekintzak eta
biktimen aitortza sustatzen
laguntzeko udalei eskaintzen
zaien agiri informatiboa

Euskal kasuan izandako
bizitzeko eskubidearen
aurkako urraketen
argazkiak, **herriz herri**

Hondarribia, 1960-2010

(Bigarren edizioa)

2016ko azaroa

EUSKO JAURLARITZA

GOBIERNO VASCO

LEHENDAKARITZA
Bakegintza eta Bizkidetzarako
Idazkaritza Nagusia
Biktimen eta Giza Eskubideen Zuzendaritza

PRESIDENCIA
Secretaría General para la Paz
y la Convivencia
Dirección de Víctimas y Derechos Humanos

Oroitzapenezko ekintzak eta
biktimen aitortza sustatzen
laguntzeko udalei eskaintzen
zaien agiri informatiboa

Euskal kasuan izandako
bizitzeko eskubidearen
aurkako urraketan argazkiak,
herriz herri

Hondarribia, 1960-2010

Bigarren edizioa

2016ko azaroa

Bakegintza eta Bizikidetzarako Idazkaritza Nagusia
Biktimen eta Giza Eskubideen Zuzendaritza

EUSKO JAURLARITZA

GOBIERNO VASCO

LEHENDAKARITZA
Bakegintza eta Bizikidetzarako
Idazkaritza Nagusia
Biktimen eta Giza Eskubideen Zuzendaritza

PRESIDENCIA
Secretaría General para la Paz
y la Convivencia
Dirección de Víctimas y Derechos Humanos

Aurkibidea

Aurkezpena. 6

I. Bizitzeko eskubidearen **urraketak**.

1. ETApn, ETAm, Komando Autonomoek eta ETAk bizitzeko eskubidearen aurka egindako urraketak. 9
  2. Segurtasun-indarrek bizitzeko eskubidearen aurka egindako urraketak. 15
-

II. Behar beste argitu ez diren **kasuak**. 17

Erabilitako iturri eta zerrendak. 21

Aurkezpena

2015eko irailaren 4an, Eusko Jaurlaritzako Bakegintza eta Bizikidetzarako Idazkaritza Nagusiak jendaurrean aurkeztu zituen “Euskal kasuan izandako bizitzeko eskubidearen aurkako urraketan argazkiak, herriz herri (1960-2010)” izeneko dokumentuak. Guztira, 130 liburuxka dira, beste horrenbeste udalerriri buruzkoak. Ekitaldia egin zen Gogora – Memoriaren, Bizikidetzaren eta Giza Eskubideen Institutuaren egoitzan, Iñigo Urkullu buru zela, eta, han, liburuxka hauek banatu zitzaizkien alkateei.

Erretratu bakoitzak 1960 eta 2010 bitartean herri bakoitzean gertatu diren indarkeriazko heriotzen inguruan dagoen informazioa ematen du; betiere euskal kasuarekin lotuta dauden edo egon daitezkeen heriotzei buruzkoa. Helburua da memoriari buruzko udal-politika sustatzeko informazioa ematea, eta biktimengana eta haien senitartekoengana hurbiltzea. Egia esan, berehalakoan nabaritu zen dokumentu horiek udalen esku utzi izanaren eragina. Izan ere, 2014arekin alderatuta, laukoiztu egin zen 2015eko azaroaren 10ean Memoriaren Eguna ospatu zuten udalen kopurua.

Lehen edizio haren aurkezpenean argi adierazi zenez, bildutako kasuetatik gehienetan, dagoen informazioa bat dator eta nahikoa da. Dena den, kasu batzuei buruz, batez ere hirurogeiko hamarkadan, hirurogeita hamarreko hamarkadan eta laurogeiko hamarkada oso hasita zegoen arte izandakoetan, ez dago nahikoa informaziorik edo bertsio kontraesankorrek eta datu nahasgarriak agertzen dira; horrenbestez, oraindik ezin da azken ondorioa atera. Alde horretatik, beraz, azpimarratu zen lan hori ezin zela behin betiko amaitutzat eman, eta zabalik zegoela osatuz joateko.

Aurkezpena egin zenetik, ekarpen eta kontsulta ugari egin dituzte eraginpekoek, udalek zein herritarrek. Eta ohar horiei esker, asko hobetu da hasierako dokumentua. Hala, hartutako konpromisoa garaiz bete ahal izan da, eta prest da bigarren edizioa: 2016ko azarotik, udalen esku da, eta herritarrek ere eskura dezakete Gogoraren eta Bakegintza eta Bizikidetzako Idazkaritza Nagusiaren weguneetan.

Data horretatik aurrera eta bi webgune horietan, beste informazio-gune bat ireki da, “Aitortutako biktimak” izenburupean: informazio zehatza ematen du lege-arau baten babesean errekonozitu diren biktimei buruz. Terrorismoaren biktimei dagokienez, 1960tik aitortutako kasuak biltzen ditu, biktimei erreparazioa egiteko onartu diren legeak oinarritzat hartuta: 29/2011 Legea, 32/1999 Legea (Estatuko araudia) eta 4/2008 Legea (araudi autonomikoa). Funtzionario publikoek bizitzeko eskubidea urratu dieten biktimei dagokienez, 107/2012 Dekretuak aitortutako kasuak jaso dira, 1960tik 1978ra bitartekoak.

Aitortutako biktima horiez gain, badira aitortzeke dauden biktimak ere. Horietako asko datozen urteotan uztailaren 28ko 12/2016 Legea garatu zain daude: Eusko Legebiltzarrean onartu berri da, Euskal Autonomia Erkidegoan giza eskubideen urraketak jasan dituzten biktimei errekonozimendua eta erreparazioa emateko. Beste kasu batzuk, berriz, ez daude argi ikerketarik egin ez zelako, bertsio kontrajarriak daudelako, urraketak nork edo zergatik egin zituen argi ez dagoelako edo ebazpen judizialaren zain daudelako.

Puntu honetan, beraz, bi datu-baseak elkarren osagarri dira. “Aitortutako biktimak” izeneko gunean, lege baten babesean aitortpena jaso duten biktimei buruzko informazioa biltzen da. *Udal-erretratuak* ez dira biktimei errekonozimendu ofiziala emateko agiri ofizialak, informazioa ematekoak baino. Zerrenda horretan, aitortutako biktimei buruzko informazioa ematen da, batetik, eta prozedura judizial bidez edo lege batek babestutako administrazio-egintza baten bidez aitortpena jaso zain dauden biktimena ere bai, bestetik.

60/147 Ebazpena da nazioarteko zuzenbideak biktimei zuzendutako politikak egiteko duen bitartekorik garrantzitsuen; Nazio Batuen Batzar Nagusiek onartu zuten, 2005ean. Ebazpen horren 9. artikuluan berariaz jasota dago pertsona bat biktimatzat hartuko dela, alde batera utzita kasua judizialki erabat argitu den ala ez. Horrela izan ez balitz, terrorismoaren edo bestelako indarkerien biktimak ezin izango lirateke biktimatzat hartu, baldin eta kasu horiek epaitu edo argitu gabe baleude, eta, ildo horretatik, ezin izango litzazieke erreparaziorik egin errekonozimendu-lege batek babestutako administrazio-egintza baten bidez.

Ez dira sartu *Udal Erretratu* hauetan nazioarteko zuzenbidearen estandar horien arabera bizitzeko eskubidearen urraketatzat hartu ezin daitezkeen kasuak, gertatutako unean zegoen indarkeria testuinguruarekin lotura zuzena izanik ere. Hor sartzen dira suizidioak, istripuak, indarkeriazko ekintza batean gertatutako heriotzak, polizia-kidegoen artean egindako ustekabeko tiroak...

Oinarri horien gainean, *Udal Erretratuak* egiteko, biktimei buruz argitaratuta dauden zerrenda guztiak aztertu dira: Barne Ministerioak, Nafarroako Gobernuak, Eusko Jaurlaritzak, biktimen elkarteek, komunikabideek zein egile partikularrek egindakoak. Udalerrri bakoitzeko liburuxkan sartu dira hala bere lur-eremuan izan diren biktimak, nola, ekintza bera beste nonbait gertatuta ere, herri horretakoak diren edo bertan bizi diren biktimak.

Bi ataletan egituratu da edukia: lehenengoan, bizitzeko eskubidearen urraketa nahikoa frogatutzat dagoen kasuak jasotzen dira, egileen eta hurrenkera kronologikoaren arabera antolatuta. Bigarrean, berriz, nahikoa argitu ez direla-eta kalifikazio hori behin betiko baietsizat ezin eduki dezaketen kasuak biltzen dira.

EAEko udalek adierazitako behar batetik sortu zen lan hau; izan ere, memoria-ekitaldiak sustatzeko orduan, ez zuten nahikoa informazio udalerrian izandako biktimei buruz. Dokumentu honek tresna erabilgarria izan nahi du udal-arduradunek memoriari buruzko proiektuak egiteko orduan herriko informazio guztia eskura izan dezaten.

Azken batean, iraganean nozitutako terrorismoaren eta indarkeriaren aurrean memoria kritikoa bultzatzeko betebeharrak instituzionalari erantzutea da kontua. Biktimen oroimena bizirik iraunarazteko memoria, eta orainaldian eta etorkizunean giza eskubideekiko behin betiko konpromisoa helarazten duena, bereziki, bizitzeko eskubidearen eta pertsonen duintasunaren errespetuarekiko konpromisoa.

Garrantzitsua da argi izatea memoriaren politika publiko baten helburua ez dela *omenaldiak* egitea. Bi helburu nagusi ditu, eta zentzu sozial eta politiko sakonagoa dute helburu horiek: biktimei dagokienez, gertatutakoa gogoraraztea, jasan zuten bidegabekeria aitortzea, eta haienganako elkartasuna adieraztea beste behin ere, eta, gizarteari dagokionez, berriz, gogoeta kritikoa sustatzea iraganean gertatutakotik berriz ere gertatu behar ez duenaz hausnartzeko, edo, aitzitik, gertatutako horretatik azpimarratu behar denaz hausnartzeko.

Liburuxka hauetako bakoitza berriz ere gertatu behar ez duenaren eta ahaztu behar ez denaren erretratu da. Dokumentuaren izenburuan *erretratua* hitza jasotzen da, erretratuak gizakiaren irudia erakusten duelako; aurpegia, begiak eta espresioa dituelako. Erretratuak pertsona jakin bat irudikatzen du; izen, abizen, familia, lagun, istorio, amets eta proiektuak dituen pertsona jakin bat. Biktimen sufrimendu bidegabekia hezur-mamitzen duten aurpegiaren erretratua duzu dokumentu hau.

I. Bizitzeko eskubidearen **urraketak**

---

1. **ETApm, ETAm, Komando Autonomoek** eta **ETAk** bizitzeko eskubidearen aurka egindako urraketak

---

1

Alfonso Estevas-Guilmain Muñoz

Data: 1978/08/28

Adina: 42 urte.

Non jaioa: Madril.

Bizilekua: Hondarribia (Gipuzkoa).

Seme-alabak: Hiru seme-alaba.

Lanbidea, kargua, bestelakoak: Irungo Poliziaren Informazioko inspektore-buru. Senar-emazteek familia-ostatu bat gobernatzen zuten.

Egilea: ETApn.

Heriotza-lekua: Autoa aparkatzen ari zela, Hondarribiko bere etxearen ondoan.

Prozedura: Su-armaz egindako atentatua.

2

Rufino Muñoz Alcalde

Data: 1980/04/28.

Adina: 40 urte.

Non jaioa: Fresno de Río Tirón (Burgos).

Destinoa: Donostiako Gobernu Militarra.

Bizilekua: Hondarribia (Gipuzkoa).

Seme-alabak: Hiru seme-alaba.

Lanbidea, kargua, bestelakoak: Guardia Zibileko sarjentua.

Egilea: ETAm.

Heriotza-lekua: Hondarribia-Donostia lineako autobusa, Gaintxurizketa parean, Hondarribia eta Lezo artean (Gaintxurizketa, berez, Lezoko auzoa da).

Prozedura: Su-armaz egindako atentatua.

Datu gehigarriak: Emaztearekin batera eta kalez jantzita autobusean zihoan polizia nazional bat, Hipólito Rodríguez Ramos, atentatuaren egilearekin indarka hasi, armak tiro egin, eta Francisco Javier Arantzeta Egizabal etakidea hil zen. ETAko beste bi ekintzailek poliziari tiro egin eta larri zauritu zuten, lau bider jota.

3

Juan Flores Villar

Data: 1984/05/14.

Adina: 20 urte.

Non jaioa: Bartzelona.

Seme-alabak: Ezkongabea.

Lanbidea, kargua, bestelakoak: Kaporala mekanikaria. Soldadutza egiten ari zen Armadan.

Egilea: Komando Autonomo Antikapitalistetako talde bat, Gatazka Talde Autonomoa.

Heriotza-lekua: Itsas Armadaren PVI-19 patruila-ontziko kamarotean itota. Hondarribiko Bidasoaren bokalean ainguratuta zeudela, ontzia hondora joan zen flotazio-marratik behera jarritako bonba batengatik. Zaintzan zegoela, ontzian harrapatuta geratu eta ezin izan zen irten.

Prozedura: Bonba bat leherrarazita.

Datu gehigarriak: Beste marinel batek, Antonio Martínez Abellak, ontzitik irtetea lortu, igeri joanda salbatu eta arrantzale batzuek erreskatatu zuten.

4

Joseph Couchot

Data: 1984/11/16.

Adina: 49 urte.

Non jaioa: Angelu (Lapurdi).

Bizilekua: Hondarribia, baina beste etxe bat zeukan Biarritzen (Lapurdi).

Seme-alabak: Hiru alaba.

Lanbidea, kargua, bestelakoak: Higiezinaren eta garraioen sektorean negozioak zituen industrialaria. "Hiru aldizkarik GALekin lotu zuten", idatzi zuen *El Paísek* 1984/11/17an. Justizia frantsesak ustezko kontrabando-delitu batengatik erreklamatzeko egun horretako *El País* eta 1985/08/17ko *ABC*.

Egilea: ETA.

Heriotza-lekua: Eguzkia taberna-jatetxea, Irungo Behobia auzoan.

Prozedura: Su-armaz egindako atentatua.

I. Bizitzeko eskubidearen **urraketak**

---

2. **Segurtasun-indarrek** bizitzeko eskubidearen aurka egindako urraketak

---

1

Josu Zabala Eratsun

Data: 1976/09/08.

Adina: 24 urte.

Jaioterria eta bizilekua: Irun (Gipuzkoa).

Seme-alabak: Ez zuen seme-alabarik.

Lanbidea, kargua, bestelakoak: Delineatzailea. Lesakako Laminazioetako langilea.

Egilea: Guardia Zibila.

Heriotza-lekua: Amnistiaren aldeko manifestazio baten bukaeran, Hondarribiko festen erdian, San Pedro kalean.

Prozedura: Su-armaz bi tiro, bizkarretik.

Datu gehigarriak: Guardia zibil baten kontrako auzia ireki zen ustezko hilketa-delituagatik, baina 1977/12/01ean behin betiko artxibatu zen, urte horretako amnistia-legean oinarrituta (*El País*, 1977/12/01). Dozena bat baino gehiago izan ziren zaurituak, eta manifestari batek begia galdu zuen. Hondarribiko Udal osoak dimititu zuen hurrengo egunean. Eusko Jaurlaritzaren aitortza jaso du, ekainaren 12ko 107/2012 Dekretuaren bidez.

II. Behar beste argitu ez diren **kasuak**

1

Roque Méndez Villada

Data: 1974/05/20.

Adina: 20 urte.

Non jaioa: Santurtzi (Bizkaia).

Bizilekua: Donibane Lohizune (Lapurdi).

Seme-alabak: Alaba bat.

Lanbidea, kargua, bestelakoak: ETAko fronte kulturaletik fronte militarera igaro, eta ondoren talde autonomo bat sortu zuen.

Egilea: Guardia Zibilaren eta Poliziaren operazio baten barruan.

Heriotza-lekua: Zodiak batean Hondarribiko Fraideen hondartzara iritsi, eta bertan zain zeuden poliziek eta guardia zibilek inguratu zituzten.

Datu gehigarriak: Argibide urria eta bertsio desberdinak dituen kasua da. Bertan hil zen komandoko beste kide bat ere, Jose Luis Mondragon Elortza, eta onik atera zen haraino eraman zituen poliziaren infiltratua, Jesús Arrondo Marín “Cocoliso”. Bertsio ofizialaren arabera, Guardia Zibilarekin izandako tiroketa batean hil ziren. Patxo Unzuetak (*El País*, 1978/09/01: “Polizia zain zuten eta tiro egin zieten hiru tripulatazaileetatik biri”), Melchor Miralles eta Ricardo Arquesek (*El Estado contra ETA*: “hilketa”) eta Angel Rekaldek (*Mugalaris*, 150. or: “tranpa mortala” eta “tiroz josi zituzten”) gertaera nola deskribatu zuten ikusirik, metrailaketa izan zela pentsa liteke. Ekainaren 12ko 107/2012 Dekretuko Balorazio Batzordeak –dekretu hori, egin-eginean ere, Euskal Autonomia Erkidegoan, 1960tik 1978ra bitartean, motibazio politikoko indarkeria-egoeran izandako giza eskubideen urraketen ondorioz sufrimendu bidegabeak jasan zituzten biktimak aitortzeari eta biktima horiei ordainak emateari buruzkoa da– kasu hau aztertu zuen eta bere irizpenaren ondorioztat atera zuen ezetsi egiten zuela aitorten-eskaria. Gaineratu dutenez, “Batzorde honek dauzkan datuen arabera, ez dago jasota gertakari hartan erreakzio armaturik izan zenik ontzian zeudenen aldetik. Dena den, kasuaren inguruabarrak hobeto ikertu behar izan ziren”.

2

Jose Luis Mondragon Elortza

Data: 1974/05/20.

Adina: 26 urte.

Non jaioa: Arrasate (Gipuzkoa).

Lanbidea, kargua, bestelakoak: Javier Zumalderen *Ahuntzak* taldeko kide ohia. 1969an, Ipar Euskal Herrian errefuxiatu zegoela, Frantziako Poliziak atxilotu eta Ré uhartera deportatu zuten. Roque Mendez kidearekin batera, ETA alde batera utzi eta ekintza autonomo bat egitea erabaki zuen.

Egilea: Guardia Zibilaren eta Poliziaren operazio baten barruan.

Heriotza-lekua: Zodiak batean Hondarribiko Fraideen hondartzara iritsi, eta bertan zain zeuden polizia eta guardia zibilek inguratu zituzten.

Datu gehigarriak: Argibide urria eta bertsio desberdinak dituen kasua da. Bertan hil zen komandoko beste kide bat ere, Roque Méndez Villada, eta onik atera zen haraino eraman zituen poliziaren infiltratua, Jesús Arrondo Marín "Cocoliso". Bertsio ofizialaren arabera, Guardia Zibilarekin izandako tiroketa batean hil ziren. Patxo Unzuetak (*El País*, 1978/09/01: "Polizia zain zuten eta tiro egin zieten hiru tripulatazaileetatik biri"), Melchor Miralles eta Ricardo Arquesek (*El Estado contra ETA*: "hilketa") eta Angel Rekaldek (*Mugalaris*, 150. or: "tranpa mortala" eta "tiroz josi zituzten") gertaera nola deskribatu zuten ikusirik, metrailaketa izan zela pentsa liteke. Ekainaren 12ko 107/2012 Dekretuko Balorazio Batzordeak –dekretu hori, egin-eginean ere, Euskal Autonomia Erkidegoan, 1960tik 1978ra bitartean, motibazio politikoko indarkeria-egoeran izandako giza eskubideen urraketen ondorioz sufrimendu bidegabeak jasan zituzten biktimak aitortzeari eta biktima horiei ordainak emateari buruzkoa da– Roque Mendez Villadaren kasua aztertu zuen, gertaera berean hil baitzen, eta bere irizpenaren ondorioztat atera zuen ezetsi egiten zuela aitortpen-eskaria. Gaineratu dutenez, "Batzorde honek dauzkan datuen arabera, ez dago jasota gertakari hartan erreakzio armaturik izan zenik ontzian zeudenen aldetik. Dena den, kasuaren inguruabarrak hobeto ikertu behar izan ziren".

Erabilitako iturri eta zerrendak

- ABC: *ABC Especiales, Todas las víctimas del terror*, www.abc.es/especiales/eta/victimas
- Alonso, Rogelio, Florencio Domínguez y Marcos García Rey, *Vidas rotas. Historia de los hombres, mujeres y niños víctimas de ETA*, Espasa, Madril, 2010.
- Arartekoa: *Euskadin terrorismoaren biktimei erakundeek emandako arreta*, Eusko Legebiltzarrari egindako txosten berezia, 2009ko ekaina.
- Argituz (Giza Eskubideen Aldeko Elkarte), www.argituz.org
- Arovite, Valentin de Foronda Gizarte Historiarako Institutua (UPV-EHU). www.arovite.com/bases-de-datos/
- AVT (Terrorismoaren Biktimen Elkarte). www.avt.org
- Barne Ministerioa. www.interior.gob.es/
- Calleja, Jose Maria; Sanchez-Cuenca, Ignacio: *La derrota de ETA. De la primera a la última víctima*, Adhara, Madril, 2006.
- Covite (Euskal Herriko Terrorismoaren Biktimen Elkarte). www.covite.org
- Egin: *Anuarios 1977-1982 eta Anuarios 1982-1997*.
- El Correo. <http://especiales.elcorreo.com/2006/eta/index.html>
- El País: *Las Víctimas*. www.elpais.com/especial/eta/victimas.html
- Euskal Memoria Fundazioa: *Datu-basea*. www.euskalmemoria.com
- Eusko Jaurlaritza. www.lehendakaritza.ejgv.euskadi.net/r48-subpaz/es/
- Fernando Buesa Blanco Fundazioa (dokumenta- zio- eta ikerketa-zentroa). www.fundacionfernandobuesa.com
- Fonseca, Carlos (koord.). 1960. eta 2014. *urteen artean hildakoak eragindako erakunde terroristen atentatuen auzibideari buruzko txostena. Euskal kasua*. Bakegintza eta Bizikidetzarako Idazkaritza Nagusiaren enkarguz egina. Eusko Jaurlaritza. 2014ko abendua.
- Giza Eskubideen Zuzendaritza: *Motibazio politikoko indarkeria-egoeran gertatutako giza eskubideen urraketen eta sufrimendu bidegabeen biktimei buruzko txostena*, Gasteiz, Eusko Jaurlaritza, 2008. www.lehendakaritza.ejgv.euskadi.net/r48-subpaz/es
- Juan March Fundazioa. Espainiako trantsizioari buruzko Linz artxiboa. CEACS. www.march.es/ceacs/biblioteca/proyectos/Linz/

- Lazkaoko Beneditarren Fundazioaren Dokumentaziounea. www.lbfundazioa.org
- Libertad Digital: *In Memoriam: No olvidar lo inolvidable*. www.blogs.libertaddigital.com/in-memoriam/
- Marrodan, Javier; Araluze, Gonzalo; Garcia de Leaniz, Rocio; Jimenez, Maria: *Relatos de plomo. Historia del terrorismo en Navarra 1960-86*, Iruñea, Nafarroako Gobernua, 2013.
- Nuñez, Luis (koord.): *Euskal Herria y la Libertad* (8 lib.), Tafalla, Txalaparta, 1993.
- Pulgar Gutierrez, Belen: *Víctimas del Terrorismo: 1968-2004*, Madril, Dykinson, 2004.
- Terrorismoaren Biktimen Fundazioa. www.fundacionvt.org
- Terrorismoaren Biktimen Fundazioa: *Asesinatos de ETA en Álava*. www.alava.net
- Terrorismoaren Biktimei Laguntzeko Zuzendaritza: *Kontrolatu gabeko taldeen, eskuin muturreko taldeen eta GALen terrorismoak eragindako biktimei buruzko txostena*, Gasteiz, Eusko Jaurlaritza, 2008. www.interior.ejgv.euskadi.net/r42440/es/contenidos/informacion/informacion_documentos_interes/es_document/adjuntos/informe%20final.pdf
- Vasco Press Agentzia: "Crónica de documentación y actualidad", 1.176. alea, 2004ko abuztua.
- Zenbait egunkari: *ABC, Berria, Deia, Diario de Noticias, Egin, El Correo, El Diario Vasco, El Mundo, El País, Euskaldunon Egunkaria, Gara, Hitza, La Razón, La Vanguardia, Noticias de Álava, Noticias de Gipuzkoa*.